

5541

3kn/9-

Q-334

1 DEC 2009

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԳԱՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Պրոլետարների բոլոր երկրների, միացե՛՛մ.

Ա. ԿԱՐԻՆԵԱՆ,

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ի Ց

2. ԱԼԵՕՇԱ ՀԱՊԱՐԻՉԷ

Ը՝ 2 ր. 50 Կ.

3 KPI 9
2-334.

№ 20

ՄԵՍԿԻՆ—1919.

№ 26

20 MAY 2013

5541

19 AUG 2005

Կարտի տարի և թիվը 3/10 24

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՑՈՒՄԱՆ ԳՆԵՐԱՏԻՎ ԻՈՐՀՐԻԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱԳԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

300

Պրոլետարները բոլոր երկրներին, միացե՛ք.

ՅԿՈՒԳ
Զ-334

1383-4Ա

Կր. Ա. ԿԱՐԻՆԵԱՆ

1003
11937

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ի Ց

2. ԱԼԵՅԱ ԶԱՊԱՐԻԶԷ

1750

№ 26

№ 26

ՄԱՍԿՈՎԱ — 1919.

Հ Ե Ղ Ի Ն Ա Կ Ի Յ.

Կովկասեան պրոլետարական շարժման պատմութիւնը գրեթէ ուսումնասիրած չէ: Մտտ քիչ է քննել և գրել նաև այդ շարժման ներկայացուցիչների մասին: Այնինչ Կովկասեան լեղափոխութիւնը Ռուսաստանի Մեծ Յեղափոխութեան արձագանքներից մէկն է: Եւ Կովկասեան իրականութեան մէջ մինիատիւր չափով կրկնել է ա՛յն, ինչ որ կատարել է համառուսական կեանքում: Այդ պատճառով Կովկասեան լեղափոխութեան տեսութիւնը կարող է որոշ նիւթ մատակարարել նաև համառուսական լեղափոխութեան պատմաբանին:

Այդպիսի հում նիւթեր են նաև այն բրօշուրները, որոնք նւիրած են Կովկասեան լեղափոխութեան պարագլուխների և Տուրկեստանում զնդակահարած ընկերների լիշատակին: Այդտեղ ես կանգնում եմ չափազանց թուցեկ կերպով պատմական մօտակայ անցեալի վրայ: Ինձ հետաքրքրել է պատմական անցեալը, որպէս յարմարագոյն մի ֆօն, որի հետ կապած է եղել մեր ընկերների գործունէութիւնը: Ինձ յայտնի է և ա՛յն, որ մի քանի կարևոր դէպքեր և հանգամանքներ շօշափած են չափազանց թեթև կերպով: Մի քանի բացառիկ պայմանների պատճառով ես չեմ կարողացել օգտագործել Կովկասեան բոլոր թերթերը կամ շահագործել անհրաժեշտ դոկումէնտները: Սակայն կարծում եմ, որ շեշտած պակասութիւններով հանդերձ իմ բրօշուրները կարող են որոշ նիւթ մատակարարել թէ՛ ընթերցող-բանւորներին, և թէ՛ նոյնիսկ Կովկասեան լեղափոխութեան ապագայ պատմաբանին:

Ա. ԿԱՐԻՆԵԱՆ.

Չապարիձէն ծնւել է 1882 թ. Շարղօմէթի գիւղում, Վրաստանում, Գուլթալիսի նահանգում: Գիւղացիական միջապայ-
րում նա դեռ պատանեկական հասակից համակել է լեզուաբան-
ութեան-ուսման-ընթացքը:

Վրաստանում XIX դարի վերջին տասնամեակում գիւղա-
ցիութիւնը ապրում էր ամենածանր և թշուառ մի կացութիւն:
Վրացական գիւղացին թշուառ էր ոչ միայն իր տնտեսական
անապահովութեան պատճառով կամ շնորհիւ նորածին կապի-
տալիզմի զարգացման—այլև այն պատճառով, որ մահացող
կալաւածատիրական ազնւականութիւնը օգտուելով պոմեշչիկական
միապետութեան հովանաւորութիւնից ամենարճնակալ կերպով
ենշում և շահագործում էր վրացական գիւղացիութիւնը:

Այդ ժամանակ Վրաստանում փաստօրէն տիրում էին կի-
սանորտական կարգեր*), որոնց դէմ բողոքում էին ոչ միայն
մարքսիստները, այլև վրացական մանր-բուրժուական ինտելի-
գենտները: Այդպիսի պայմաններում նացիօնալիզմը չէր կարող
ուժեղ լինել Վրաստանում:

Վրացական գիւղացիութեան մէջ շնորհիւ տնտեսական
ուրոյն պայմանների չափազանց ուժեղ էր իւրօրինակ տարրե-
րային-դասակարգային գիտակցութիւնը: Վրացական գիւղա-
ցիութիւնը ձգտում էր կուել իր անմիջական թշնամու՝ կալ-
ւածատիրութեան հետ: Նա կամենում էր ոչնչացնել ամենից
առաջ հէնց իր հայրենի ազնւականներին, իր «ազգային» բռնա-

*) Այդ մասին տես՝ Օր. Семи н. «Великая годовщина», և մասնաւոր
Авалиани. «Крестьянский вопрос в Закавказье» հատ. I—III. պէտք է նկատել,
որ վերջինը տրամադր է պաշտպանել կալաւածատէրերի շահերը: Ամբողջ գիրքը
ներկայացնում է միակողմանի մի ուսումնասիրութիւն:

համակովկասեան իրականութեան մէջ հանդիսանում էր միակ առաջաւոր և ինտերնացիօնալ ոյժը:

Այդ պատճառով 1904-05 թ. չեղափոխական շարժման վերելքի տարիներին կովկասեան սոցիալ-դէմոկրատիան լինելով մենշևիստական, կիրառում էր յանախ մեծամասնական գործելակերպը և զործում էր փաստօրէն չեղափոխական մէթոդների համաձայն*):

Այդ նոյն պատճառով նա ամենասուր ազգայնական ընդհարումների ժամանակ հանդէս էր գալիս, որպէս միջազգային խղաղարար մի ոյժ, որպէս համայն Կովկասի աշխատաւորութիւնը միացնող և կազմակերպող մի ոյժ:

Իսկ ակներև էր Կովկասում գործող բոլոր չեղափոխականների համար:

Եւ անա այդ փալլուն շրջանի ամենաեռանդուն գործիչներից է եղել և Ալեօշա Զապարիձէն: Սկզբում նա գործել է Վրաստանում և վրացական իրականութեան մէջ: Եւ այդտեղ նա վարել է ամենահետևողական չեղափոխական-սոցիալիստական պրոպագանդա: Զապարիձէն իր գործունէութիւնը սկսել է Տփլիստում: Այդտեղից նա 1901-ին արքայազն է Բուլթալիսի նահանգը:

Սակայն նա երկար չի մնում իր միջավայրում:

Ժամանակի ընթացքում Կովկասեան սոցիալ-դէմոկրատիան ենթարկւում է որոշ զիջումներէրկացիայի: Աստիճանաբար մերկանում է Կովկասեան մենշևիզմի օպպորտունիստական բնոյթը: Իսկ անդի է ունենում շնորհիւ որոշ հասարակական-տնտեսական էւօլիւցիայի:

Վրացական սոցիալ դէմոկրատիան կտրւում է պրոլետար-

*) Այդ շրջանի մասին րուսականազգի նետարրքրական տեղեկութիւնները է հարողում ժամանակակից կովկասեան մամուլը: (Տես՝ «Կարծ» օրաթերթը, «Кавказский Рабочий Листок») Վրաստանի գիւղացիական շարժումների ընդհանուր տեսութիւնը տալիս է իր գրքով՝ Мелик-Шахназаров. «Крестьянское движение в Грузии и социал-демократия». М. 1906. Изд. «Колокол» Мягкова. Իր էլիք-Շանապարտի գրքով՝ բերում են րուսականազգի բնորոշ փաստեր և ըզգուցիցիաներ:

բիտակց և համակերպում է մանր-բուրժուական տարրերին: Աստիճանաբար նա դառնում է ամենասովորական մանր-բուրժուական կուսակցութիւն:

Թիֆլիսը և ընդհանրապէս ամբողջ հարաւային Անդրկովկասը դառնում են մենշևիզմի քաղաքականութեան ասպարէզ: Այդ վայրերում միմիայն Բորչալուն և այն վայրերը, որոնք ենթարկւել էին աւելի ուժեղ չափով կապիտալիզմին ունէին մեծամասնական կազմակերպութիւններ և զրուպպաներ:

Այդպէս էր Բագուն իր նոխ նաւթային արդիւնաբերութեամբ և հսկայական արհեստանոցներով: Ահա ինչու Բագուն գոյութիւն ունէին ակախ և ուժեղ մեծամասնական տարրեր: Ահա ինչու հէնց այդտեղ—Անդրկովկասի մեծ պրոլետարական այդ արհեստանոցում երևան է գալիս Զապարիձէն իր կազմակերպչական խոշոր տաղանդով և չեղափոխական տեսլերամէնտով:

Բագուն նա դառնում է «ընկեր Ալեօշա»—այն Ալեօշան, որին ճանաչում էին բոլոր պրոլետարները, բոլոր բանւորները—որից սարսափում էին բուրժուաներն և պօլիցիականները, որի բարոյական մեծ կշիռը դնահատում էին նոյն իսկ նրա քաղաքական ամենաօխերիմ հակառակորդները...

II.

Բագւի ռայօնի պրոլետարիատն, ինչպէս և ռուսական բանւորութիւնն անցել է զարգացման մի բանի շրջաններ:

Բագւի պրոլետարիատի զարգացման երկու հիմնական էտապներն են եղել էկօնօմիզմը, իսկ զրանից յետոյ մենշևիզմը զանազան մեակերպումներով:

«էկօնօմիզմը» Բագուն ունեցել է միանգամայն ուրոյն բնաւորութիւն և էութիւն:

Բագւի «էկօնօմիստները», ինչպէս և համառուսական միջավայրում գործող էկօնօմիստները կարևոր էին համարում

կաներին, վրացական հողատերերին: Այդ պատճառով նրա հոգեբանութեանը աւելի մօտ էր հակաաղայական իդէօլոգիան: Այդ միևնույն պատճառով բոլոր այն գործիչները, որոնք առաջադրում էին ապագասակարգային և ազգային իդէօլոգիա բացասական ընդունելութիւն էին գտնում գիւղացիութեան շրջաններում:

Վերջինը կարծում էր, թէ «ազգային» կուսակցութեան հետևողը նպատակ ունի հաշտեցնել երկու հակադիր բևեռները՝ գիւղացիներին կարածատերերի հետ:

Գիւղացիութիւնը հաւատացած էր, որ նացիօնալիստական-ֆեոդերալիստական կուսակցութեան հետևողները փաստօրէն պիտի պաշտպանեն քայքայող և մահացող ազնւականութեան շահերը:

Գիւղացիութիւնը համոզւած էր վերջապէս, որ նոր «դէմոկրատական» Վրաստանն ևս շատ թույլ չափով կտարբերուի հին, աւատական այն Վրաստանից, ուր գիւղացիութիւնը գտնւում էր ամենածանր կացութեան մէջ:

Այդ բոլորը տարրերային կերպով ըմբռնել էր գիւղացիութիւնը և այդ պատճառով նա ամենայն մի «ապագասակարգային» և «ազգային» հոսանք համարում էր «աղայական» և կարածատիրական մի շարժում: Այդ աշխարհայեցողութիւնը նրա մէջ ամրանում էր շնորհիւ այն հանգամանքի, որ վրացական ազգայնական ինտելիգենցիայի շրջանում խոշորագոյն դերը կատարում էին ազնւականութեան ներկայացուցիչները:

Ունենալով հակակարածատիրական հայեցողութիւն Վրաստանի գիւղացիութիւնը կողմնակից էր նրանց, որոնք ամենավեճական կերպով պաշտպանում էին միմիայն չքաւորութեան շահերը և ամենախիզախ կերպով կուռում էին բոլոր ազաների, բոլոր հարուստների և տիրոջների դէմ:

Պէտք չէ մոռանալ նաև այն, որ Վրաստանի գիւղացիութիւնը շնորհիւ կիսաֆէօդալական պայմանների իր սոցիալական դրութեամբ նմանւում էր պրոլետարիատին:

Վրաստանում ապրող խիղանները, նորա-գիւղացիները*) և սակաւահող շինականները կեանքի պրոցէստում խմբւում էին և միանում ընդհանուր թշնամու՝ կարածատիրութեան դէմ:

Այդ պատճառով Վրաստանի համայն գիւղացիութիւնը կապւում էր Կովկասի միակ հետևողական, չեղափոխական և և մարտական կազմակերպութեան—սոցիալ-դէմոկրատիայի հետ:

Սոցիալ-դէմոկրատիան ձգտում էր հիմնապէս քանդել բուրժուազիայի և կարածատիրութեան տիրակալութիւնը:

Միևնույն էր կամենում և վրացական գիւղացիութիւնը:

Սոցիալ-դէմոկրատիան աշխատում էր ոչնչացնել միապետական այն հիդրայի ուժը, որի պաշտպանութեան և հովանաւորութեան շնորհիւ պահպանւում էր իր գոյութիւնը վրացական ֆէօդալիզմը:

Միևնույն նպատակներին էր ձգտում իր տարրերային շարժումների պրոցէստում վրացական համայն աշխատաւորութիւնը:

Սոցիալ-դէմոկրատիան վերջապէս ասում էր, որ միապետութեան և կարածատիրութեան փլատակների վրայ պիտի հաստատուի ժողովրդի իշխանութիւնը, աշխատաւորութեան կամ ինչպէս 1904—1905-ին էին ասում,—դէմոկրատիայի հանրապետութիւնը:

Այդ իդէալը չափազանց մօտ էր նաև գիւղացիութեանը:

Մինչև 1905թ. սոցիալ-դէմոկրատական կուսակցութիւնը ներկայացնում էր իրենից ամենահետևողական չեղափոխական այն կազմակերպութիւնը, որի հետ ամենատերտ կերպով կապւել էին երկրի բոլոր առաջաւոր, թարմ և չեղափոխական ուժերը:

Վրացական սոցիալ-դէմոկրատիան այլ ժամանակ «ազգային» էր այն չափով, որչափ խմբւում էր իր շուրջը վրացական հասարակութեան ճնշող մեծամասնութիւնը: Սակայն այդպէս լինելով նա ազատ էր նացիօնալիստական յատկութիւններէն և

*) Աեւի ծիւղ կիլնեք ասու, որ խիզանները կիսամորտական դրութեան մէջ էին գտնուում: Սակայն նրանց տնտեսական կացութիւնը նոյնպէս ծանր էր, որպէս և մորտերի դրութիւնը:

համակովկասեան իրականութեան մէջ հանդիսանում էր միակ առաջաւոր և ինտերնացիօնալ ոչփր:

Այդ պատճառով 1904-05 թ. լեղափոխական շարժման վերելքի տարիներին կովկասեան սոցիալ-դէմոկրատիան լինելով մենչևիստական, կիրառում էր յանախ մեծամասնական գործելակերպը և գործում էր փաստօրէն լեղափոխական մէթօդների համաձայն*):

Այդ նոյն պատճառով նա ամենասուր ազդայնական ընդհարումների ժամանակ հանդէս էր գալիս, որպէս միջազգային խաղաղարար մի ոչփ, որպէս համայն Կովկասի աշխատաւորութիւնը միացնող և կազմակերպող մի ոչփ:

Դա ակններև էր Կովկասում գործող բոլոր լեղափոխականների համար:

Եւ ահա այդ փալլուն շրջանի ամենաեռանդուն գործիչներից է եղել և Ալեօշա Զապարիձէն: Սկզբում նա գործել է Վրաստանում և վրացական իրականութեան մէջ: Եւ այդտեղ նա վարել է ամենահեռանդական լեղափոխական-սոցիալիստական պրոպագանդ: Զապարիձէն իր գործունէութիւնը սկսել է Տփլիստում: Այդտեղից նա 1901-ին արտուել է Գուլթալիսի նահանգը:

Սակայն նա երկար չի մնում իր միջավայրում:

Ժամանակի ընթացքում Կովկասեան սոցիալ-դէմոկրատիան ենթարկւում է որոշ զիջքերենցիացիալի: Աստիճանաբար մերկանում է Կովկասեան մենչևիզմի օպպորտիւնիստական բնոյթը: Դա տեղի է ունենում շնորհիւ որոշ հասարակական-տնտեսական էօլիցիալի:

Վրացական սոցիալ դէմոկրատիան կարւում է պրոլետա-

* Այդ շրջանի մասին քաղաքական և սոցիալական տեղեկութիւններ է հաղորդում ժամանակակից կովկասեան մամուլը: (Տե՛ս «Կայծ» օրաթերթը, «Кавказский Рабочий Листок») Վրաստանի գիւղացիական շարժումների մտնանք տեսութիւնը տալիս է իր գրքով՝ Мелик-Шахназаров. «Крестьянское движение в Грузии и социал-демократия». М. 1906. Изд. «Колокол» Мягкова. ԽՆԼԻԻՊ-Շանապարտի գրքով քիտաւ են քաղաքական և սոցիալական տեղեկութիւններ ևւ. 4.

րիատից և համակերպւում է մանր-բուրժուական տարրերին: Աստիճանաբար նա դառնում է ամենասովորական մանր-բուրժուական կուսակցութիւնս:

Թիֆլիսը և ընդհանրապէս ամբողջ հարաւային Անդրկովկասը դառնում են մենչևիզմի քաղաքականութեան ասպարէզ: Այդ վայրերում միմիայն Բորչալուն և այն վայրերը, որոնք ենթարկւել էին աւելի ուժեղ չափով կապիտալիզմին ունէին մեծամասնական կազմակերպութիւններ և զրուպպաներ:

Այդպէս էր Բազուն իր նոխ նաւթային արդիւնաբերութեամբ և հսկայական արհեստանոցներով: Ահա ինչու Բազում գոյութիւն ունէին ակտիւ և ուժեղ մեծամասնական տարրեր: Ահա ինչու հէնց այդտեղ—Անդրկովկասի մեծ պրոլետարական այդ արհեստանոցում երևան է գալիս Զապարիձէն իր կազմակերպչական խոշոր ազդանքով և լեղափոխական տեսմպերամէնտով:

Բազում նա դառնում է «ընկեր Ալեօշա»—այն Ալեօշան, որին ճանաչում էին բոլոր պրոլետարները, բոլոր բանւորները—որից սարսափում էին բուրժուաներն և պօլիցիականները, որի բարոյական մեծ կշիռը դնահատում էին նոյն իսկ նրա քաղաքական ամենաօխերիմ հակառակորդները...

II.

Բազւի ռայօնի պրոլետարիատն, ինչպէս և ռուսական բանւորութիւնն անցել է զարգացման մի բանի շրջաններ:

Բազւի պրոլետարիատի զարգացման երկու հիմնական էտապներն են եղել էկօնօմիզմը, ինչ զբանից լետոյ մենչևիզմը զանազան մեակերպումներով:

«էկօնօմիզմը» Բազւում ունեցել է միանգամայն ուրոյն բնաւորութիւն և էութիւն:

Բազւի «էկօնօմիստները», ինչպէս և համառուսական միջավայրում գործող էկօնօմիստները կարևոր էին համարում

սահմանափակել պրոլետարիատի զասակարգային շարժումը մի-միայն այսօրուայ, առօրեայ տնտեսական պահանջներով:

Իրանք աւելորդ էին համարում քաղաքական ակտերն և ձեռնարկութիւնը և բացասաբար էին վերաբերում զէպի քաղաքական գործադուլները: Սակայն անհրաժեշտ է այստեղ արձանագրել, որ Բազւայ «էկօնօմիստները» իրապէս զուբատովականներ էին:

Այդ շարժման իդէօլօգներն էին Շէնգրիկով եղբայրները, որոնցից Իլիա և Լեօվա Շէնգրիկովներն օժտւած էին որոշ պատրաստութեամբ և ընդունակութիւններով: Իրանցից երկրորդը, Լեօվա Շէնգրիկովը եղել է 1905-ին, առաջին յեղափոխութեան ժամանակ Բազւայ բանւորական պատգամաւորների խորհրդի նախագահը:

Շէնգրիկովները կազմակերպել էին այսպէս կոչւած «Բախխանօ-Բիբի-Էյբաթեան բանւորների խմբակը» և այդ միութեան Ֆլադի տակ էլ գործում էին:

Շնորհիւ Բազւի ուրոյն պայմանների Շէնգրիկով եղբայրներն ահագին ազդեցութիւն ունէին Բազւայ պրոլետարիատի վրայ: Նրանք կարողանում էին շահագործել և՛ նաւթարդիւնաբերական պրոլետարիատի քաղաքական յետամնացութիւնը, և մասնաւորապէս ուսական պրոլետարիատի նացիօնալիստական տրամադրութիւնները: Եւ այդ յաջողում էր նրանց, որովհետեւ Բազւում նացիօնալիստական ասօսիացիան ուժեղ էր, իսկ պրոլետարիատը տակաւին անփորձ էր և թույլ:

Միւս կողմից այդ յաջողում էր նրանց, որովհետեւ Շէնգրիկովները խօստանում էին անմիջապէս բարեկաւել բանւորների տնտեսական կացութիւնը—այն ինչ մնացեալ հոսանքները գրաղեցնում էին պրոլետարիատին հեռաւոր նպատակներով:

Այդպէս ասելով Շէնգրիկովները հրաւիրում էին պրոլետարիատին հրաժարել կատարելապէս քաղաքական գործունէութիւնից և բանակցութիւնների մէջ մտնել նաւթարդիւնաբերողների հետ:

Բազւայ պրոլետարիատը իր համաժողովում ընտրում է Լեօվա Շէնգրիկովին և ուղարկում է նրան Պետերբուրգ նաւթարդիւնաբերողներին «համոզելու» համար*):

Եւ ահա այդ շարժման զէմ Բազւայ ռայօնում ամենաուժեղ պայքարողներից մէկն է եղել Սլեօշա Չապարիձէն:

Չապարիձէի պայքարը ունենում է որոշ յաջողութիւն: Բազւայ պրոլետարիատի ամենաակտիւ մասը առանձնանում է Կովկասեան «էկօնօմիստներից»:

Շէնգրիկովչիւնայի փոխարէն յետագայում ասպարէզ է գալիս մենշեիկը, որն իր աւելի խելօք և հմուտ մէթօդներով կարողանում է կազմակերպել պրոլետարիատի լայն շրջանները:

Մենշեիկները նոյնպէս աշխատում էին սահմանափակել պրոլետարական զարգացումն և շարժումը: Մենշեիկները չէին պայքարում անմիջապէս քաղաքական կուլի և քաղաքական ակտերի անհրաժեշտութեան զէմ: Բայց չնայած դրան ամեն անգամ, երբ մեծամասնականների ձեռներէցութեամբ ասպարէզի վրայ էր զրւում քաղաքական-տնտեսական ընդհանուր գործադուլի խնդիրը—մենշեիկները միշտ զուբս էին գալիս մեծամասնականների զէմ և գործադրում էին բոլոր շանքերը ընդհանուր գործադուլը տապալելու նպատակով: Եւ այդ ուղղութեամբ ամենից որոշ գործում էր այն պրօֆէսիօնալ միութիւնը, որը հիմնւել էր մենշեիկների ձեռներէցութեամբ:

Նա այսպէս կոչւած «Մէխանիքական Բանւորների Պրօֆեսիօնալ Միութիւնն» էր:

*) «Շէնգրիկովչիւնան» յետագայում ինչնիւնն տարրալուծում ևլ քայքայում է: Իրան նպատակ է ամենամեծ շահով այն, որ Շէնգրիկովներից մէկը ստանում է Ջոնկովսկուց որոշ դրամ ևլ բաց է անում մի արհեստանոց անգլոմ բանտրների նամար: Ջոնկովսկին Կովկասի փոխարքայի ներկայացուցիչն էր—և անշուշտ նա նպատակ ունէր իր «նպատակ» զտազործել Շէնգրիկովիան շարժումը: Շատ շուտ այդ բոլորը պարզում է: Եւ Շէնգրիկովն այդ մտկացումներից յետոյ փորձում է որեւէ կերպ արդարանալ: Սակայն բոլորի նամար ակնհայտ է դառնում, որ Բազւայ էկօնօմիզմը եղել է իրապէս «զուբատովական» մի կազմակերպութիւն—պետութեան կողմից նովանատրտը ամենանասարակ մի մշուխն: Այն ինքնատրտարացումը, որը բերում են Շէնգրիկովների կողմակիցները իրենց օրգանում («Рабочая жизнь») ամենուին շնն արդարացնում Շէնգրիկովներին:

Այդ Միութիւնը խմբել էր իր շուրջը Բագլայ պրոլետարիատի վերին շերտերը—մէխանիքական արտադրութեան բանւորներին: Իր զգոյշ քաղաքականութեամբ և առօրեայ անտեսական շահերի պաշտպանութեամբ նա խմբել էր իր շուրջը պրոլետարիատի խոշորագոյն խմբեր: Մեծամասնականները կարող էին ուժեղանալ Բագլի ռայօնում միմիայն պրօֆէսսիօնալ միութիւնների օգնութեամբ և միջոցաւ:

Իսկ ակներև էր:

Ակներև էր և՛ այն, որ պրոլետարիատի բարձր շերտերը չէին կարող երբէք ուժեղացնել մեծամասնականների շարքերը: Այնքան, որքան այդ շերտերը առանձնացած էին պրոլետարիատի միւս, աւելի լայն խաւերից, նրանք անհրաժեշտաբար տողորում էին որոշ արիստոկրատական, տրէդ-իւնիօնիստական կազմակերպութիւններին յատուկ տենդէնցներով:

Եւ անա զիտակցելով այդ հանգամանքը Բագլի մեծամասնականները կազմակերպում են մի նոր, աւելի լայն պրօֆէսսիօնալ միութիւն:

Այդ միութիւնը կոչւում էր «Նաւթարդիւնաբերական ռայօնի Բանւորների Պրօֆէսսիօնալ Միութիւն»:

Մեծամասնականները պնդում էին, որ պրօֆէսսիօնալ նոր միութեան մէջ պիտի մտնէ ամբողջ պրոլետարիատը: Նոր միութիւնը պիտի հակադրէր «Նաւթարդիւնաբերողների Համագումարների Խորհրդին», որը հանդիսանում էր Բագլայ կապիտալիստների ամենախոշոր և ուժեղ կազմակերպութիւնը:

Նոր բանւորական միութիւնը կարողանում է խմբել իր շուրջը նաւթարդիւնաբերական պրոլետարիատի բաւական լայն տարրերը: Եւ այդ մօմէնտից սկսում է ամենասուր պայքար երկու պրօֆէսսիօնալ միութիւնների միջև:

Այնօրա Չապարիձէն այդ միութեան ամենաուժեղ և տաղանդաւոր ղեկավարն էր: Կարելի է առանց վարանումների հաս-

տատել, որ «Նաւթարդիւնաբերական Բանւորների Պրօֆէսսիօնալ Միութիւնը» առանց Չապարիձէի չէր կարող ուժեղանալ:

Չապարիձէն այդտեղ կատարում էր քարտուղարի դեր: Բայց փաստօրէն նա էր միութեան և՛ հոգին և՛ սիրտը և գլուխը:

Միութեան վարչութիւնը միշտ գործում էր Չապարիձէի խորհուրդների համաձայն: Ոչ մի աշխատանքից այդ քարտուղար-իդէօլօգը չէր խուսափում: Նա և՛ կազմակերպող էր, և՛ պրոպագանդիստ և՛ ազիտատոր:

Չապարիձէի աւտորիտետը պրոլետարիատի շրջաններում շատ բարձր էր, որովհետև բոլորին յայտնի էր—որ նա անկաշառ և խիզախ մի գործիչ է:

Միութիւնը շատ շուտ կարողանում է խմբել իր շուրջը պրոլետարիատի այն տարրերն, որոնք մինչ այդ անտարբեր էին և հեռու էին կանգնած պրօֆէսսիօնալ շարժումից:

Միութիւնը նիւղեր է բաց անում բացի Բալխանուց նաև Բիրի-Էյրաթում և Սուրխանիում: Եւ այդ վայրերում նրա ազդեցութիւնը լինում է աւելի բան ուժեղ:

Ա. Չապարիձէն այդ շրջանում ամենասուր կռիւ էր մղում իր մնացեալ բնկերների հետ մենշևիզմի դէմ: Նա կուում էր մանաւանդ այն խորհրդակցութիւնների դէմ, որոնք սկսել էին բանւորների և նաւթարդիւնաբերողների միջև մենշևիկների ամենաախտիւ մասնակցութեամբ: Չապարիձէն, որպէս և բոլոր նրա միւս բնկերները գտնում էին, որ «խորհրդակցութիւնները» կարող են միմիայն հաշտեցնել պրոլետարներին կապիտալիստների հետ և սպանել բանւորութեան յեղափոխական եռանդն և դասակարգային ոգին:

Չապարիձէն բանւորական ժողովներում անընդհատ շեշտում էր, որ Բագլի պրոլետարիատը («խորհրդակցելով») նաւթարդիւնաբերողների հետ կարող է շատ հեշտ ենթարկւել դէթ առժամանակ հակա-պրոլետարական կուսակցութիւնների ազդեցութեանը:

Եւ այդ դիտողութիւնները, անշուշտ իրաւացի էին, որովհետեւ ամեն մի նոր «խորհրդակցութիւն» կերակրուած էր պրոլետարիատին որոշ յոյսերով և ուժեղացնում էր նրա մէջ այն միտքը, որ տնտեսական պայքարը հնարաւոր է առանց քաղաքական կուլի, որ բանակցութիւնների միջոցաւ ևս կարող է բանւորութիւնը բարելաւել և բարւոքել իր կացութիւնը:

Միւս կողմից պրոլետարիատի մէջ խորանում և ամրանում էր այն համոզումը, թէ նա կարող է առանց կապիտալիստական կարգերի տապալման իրագործել իր բոլոր պահանջներն և կարիքները: Անժխտելի է այն որ Բազուի պրոլետարիատի ձեռնբեկութեան և դասակարգային ինքնանաւաչութեան զարգացմանը ամենամեծ զարկ է տւել նախարարիւնաբերական բանւորների պրոֆեսսիօնալ միութիւնը:

Ձապարիձէն գործելով պրոֆեսսիօնալ միութեան մէջ միշտ կապւած է եղել մեծամասնական հոսանքի հետ: Եւ տեղական, Բաքուի կոմիտէի բոլոր որոշումներն և ղեկավարները նա կիրառում էր հէնց այդ պրոֆեսսիօնալ միութեան միջոցաւ: Սակայն այս անգամ էլ ոստիկանութիւնը որոշ ուշադրութիւն է դարձնում թէ «Նախարարիւնաբերական Բանւորների Պրոֆեսսիօնալ Միութեան» և թէ մանաւանդ միութեան քարտուղարի՝ Ձապարիձէի վրայ: 1907-ին նա բանտարկուած է և ապա Կովկասի փոխարքայի որոշմամբ 9 ամիս բանտարկութիւնից յետոյ աքսորուած է: Փոխարքայի վարչութեան որոշմամբ Ձապարիձէին արգելուած է 5 տարւայ ընթացքում վերադառնալ Կովկաս:

Աքսորւելով Բոստով Ձապարիձէն այստեղ ևս մտնում է կուսակցութեան շարքերը ու ամենտեւաճառուն կերպով գործում բանւորական ռայօնում:

Այդտեղ ևս նա ձեռքակալուած է ու աքսորուած հիւսիս՝ ղէպի Վոլոգոզեան նահանգը: Մնալով այդտեղ մի քանի տարի Ձապարիձէն այլևս իր նոր աքսորավայրում, իհարկէ, հնարաւորութիւն չունէր զրադուել քաղաքական գործունէութեամբ:

Միմիայն 1914-ին է նա կարողանում վերադառնալ Կովկաս: 1914-ից մինչև 1915 թ. Ձապարիձէն մնում է Տիֆլիսում և այդտեղ գործում է թէ կուսակցութեան շարքերում, և թէ ժողովրդական համալսարանում, ուր դասախօսութիւններ է կարդում: Նորից 1915-ին կովկասեան ոստիկանութիւնը ձերբակալում է Ձապարիձէին և աքսորում Սիբիր, Ենիսէյի նահանգը:

Այդ նոր աքսորավայրում նա մնում է 1 1/2 տարի, և ապա փախչում Պետերբուրգ. այդտեղից նա վերադառնում է Կովկաս:

Եւ ահա այդ մոմենտից սկսում է Ձապարիձէի գործունէութեան երրորդ—ամենացայտուն շրջանը:

Նա գնում է Բազու և Բազուում Շահումեանի հետ միասին իր ձեռն է առնում պրոլետարիատի ղեկավարութեան գործը:

Նախ քան այդ շրջանին անցնելը մենք կշեռենք Ձապարիձէի աննատականութեան մի քանի էական և ամենակարևոր գծերը:

1904—1905-ից յետոյ—1906—9 թ.-ին Կովկասում ևս քաղաքական դաժան ուժակցիայի աղբեղութեան ներքոյ սկսել էր ինտելիգենցիայի փախուստը կուսակցական շարքերից: Ոչ միայն երկրորդական գործիչները և պրօպագանդիստներն էին այդ ժամանակ հեռանում կուսակցութիւնից, այլև շանախ ամենապատասխանատու գործիչներ: Եւ ամեն անգամ բոլոր այդ փախստականներն իրենց էփօլիցիան կատարում էին զանազան պատրւակների տակ:

Շատ շատերը ասում էին, որ իրենք զերադասում են լեզալ գործունէութիւնը: Միւսները պնդում էին, որ իրենք առժամանակ են միայն հեռանում կուսակցական գործունէութիւնից: Վերջապէս կային և այնպիսիները, որոնք շեշտում էին ընտանեկան հանդամանքներն և պարադաները:

Եւ ահա Ս. Ձապարիձէի գերազանցութիւնը նրանումն

1903
1937

էր, որ երբէք նա չէր խուսափում նոյնիսկ ամենածանր պայմաններում կուսակցական գործունէութիւնից: Ծանրաբեռնւած լինելով մեծ ընտանիքով, նա այնուամենայնիւ վարում էր անվիատ իր յեղափոխական գործը և միշտ կոչում էր բոլոր միւսներին, բոլոր աւելի երիտասարդ գործիչներին դէպի կուսակցութեան շարքերը...

Եթէ մենք նկատի առնենք այն հանգամանքը, որ անցելում կուսակցական գործունէութիւնը կապւած էր միշտ ամենամեծ զրկանքների հետ, որ իր գործունէութեան բոլոր շրջաններում Զապարիձէն մի քանի անգամ բանտարկւել և արքորւել է—մեզ համար պարզ կլինի նրա մեծ զազափարականութիւնը և երկաթէ տոկունութիւնը: Կովկասում նա միայն մի բնկերունէր, որը ապրել է միևնոյն միջավայրում և միևնոյն եռանդով տարել է յեղափոխութեան ծանր գործը... Իս Ծահումեանն էր:

III.

Մեծ է լինում Սյեօշա Զապարիձէի դերը և փետրւարեան յեղափոխութիւնից յետոյ, երբ Բաղուն ընկնում է սոցիալ-հայրենասիրական կուսակցութիւնների մեռքը:

Բաղում փետրւարին և մարտին կատարւում է միևնոյնը, ինչ որ լինում է համայն Ռուսիայում: Սյստեղ պրոլետարական մեծ շարժման ազդեցութեան ներքոյ բոլոր կուսակցութիւնները զունաւորւում են որոշ «յեղափոխական» և դէմոկրատական ներկերով: Բոլոր մանր-բուրժուական կուսակցութիւնները չաշարարում են, որ նրանք ժողովրդի, բանւորների և զիւղացիների պաշտպաններն են, որ նրանք կամենում են վերջնականապէս տապալել կալաժատիրութեան դիկտատուրան ու հաստատել «մաքուր» դէմոկրատիայի իշխանութիւնը: Փքուն և զեղեցիկ խօսքերով նրանք կարողանում են խաբել բանւորներին և իրենց ազդեցութեան ենթարկել բոլորին...

Եւ այդ խորամանկ քաղաքականութիւնից խաբւած պրոլետարիատը կազմակերպւում է սոցիալ-հայրենասիրական մի

խորհուրդ: Նա ընտրւում է մենշևիկներին, էսէրներին, դաշնակցականներին և մուսաֆաթականներին, որոնք միացած գործադրում են բոլոր շանքերը պրոլետարական դասակարգային շարժումը խեղդելու համար:

Բաղւի բանւորների պատգամաւորների խորհրդում այդ սկզբնական շրջանում նստած էին միմիայն 7 մեծամասնականներ, իսկ մնացեալ պատգամաւորները բոլորն էլ սոցիալ-հայրենասէրներ և հակաչեղափոխականներ էին: Չնայած այդ հանգամանքին այնքան մեծ և ուժեղ էր մեծամասնականների ավտորիտետը, որ նոյնիսկ այդպիսի սոցիալ-հայրենասիրական մի խորհուրդ չի համարձակւում իր կազմակերպման սկզբնական շրջանում կուլել մեծամասնականների դէմ: Նա նոյնիսկ նախադահութեան աթոռը առաջարկւում է կովկասեան մեծամասնականների ամենախիզախ և հետևողական ներկայացուցիչներից մէկին՝ Ստ. Ծահումեանին: Այդ այն մոմէնտն էր, երբ մենշևիկները հաւատացած էին, որ Բաղւի բոլշևիզմը «չափաւոր» մի հոսանք է, որ Բաղւի բոլշևիկները «զրեթէ չեն տարբերւում մենշևիկներից»... Յետագայում, շատ շուտ նրանք յուսախարւում են—և շտապում են ուղղել իրենց սխալը՝ ընտրելով Ստ. Ծահումեանի փոխարէն աշ-էսէրների իղերներից մէկին՝ Սաքո Սահակեանին:

Բաղւայ Բանւորական Խորհուրդը կրելով սոցիալ-հայրենասիրական բնոյթ անհրաժեշտաբար հետևում էր «Ժամանակաւոր Կառավարութեան» և աշխատում էր Բաղւայ ուսոնում կիրառել բուրժուական այդ կառավարութեան որոշումներն և դիրեկտիւները:

Բաղւայ Խորհուրդը «Ժամանակաւոր Կառավարութեան» դիրեկտիւների համաձայն կուլում էր պրոլետարիատի դասակարգային շարժման դէմ և ամեն կերպ օժանդակում էր աշխատանքի միեխտար Սկօբելեզին, որը կերակրւում էր բանւորներին խոստումներով և դատարկ ֆրազներով...

Եւ անհ հէնց այդ ժամանակ Բաղւում բռնկւում է լայն

և ուժեղ այն գործադուլային շարժումը, որի դիմին կանգնում է Ալեօշա Ջապարիձէն...

Ժամանակաւոր Կառավարութեան համար գործադուլային այդ շարժումը անհրապոյր մի սիւրպրիզ էր: Բայց ո՛չ կառավարութիւնը, և ոչ էլ այդ կառավարութեան հետեւող սոցիալ-հայրենասիրական Բազույ խորհուրդը չեն կարողանում խեղդել պրոլետարիատի շարժումը:

Գործադուլի ընթացքում Բազուի պրոլետարիատը ստեղծում է իր ուժեղ և զուտ բանւորական, դասակարգային կազմակերպութիւնը՝ գործադուլային կօմիտէն: Այդ կօմիտէն հանդիսանում է Բազուի ամենահզօր ուժը:

Գործադուլը անցնում է այնքան կազմակերպւած կերպով, որ սարսափ է ազդում: Բուրժուազիան տեսնում է, որ լիւրաւի նա այլևս անոյժ է, որ չկայ այլևս ոչ մի չենարան նրա գոյութեան և զարգացման համար:

Ալեօշա Ջապարիձէն լինում է այդ ժամանակ գործադուլային կօմիտէի ղլխաւոր այն ղեկավարը, որը մեծամասնական հոսանքի հրահանգների համաձայն որոշ դասակարգային-պրոլետարական գոյն է տալիս Բազուի պրոլետարիատի շարժմանը...

Ալեօշա Ջապարիձէն կազմակերպում է միտինգներ, բանւորական պիկէտներ, ռազմական պահակախմբեր: Նա ձեռք է առնում բոլոր միջոցները գործարանների և նաւթահանքերի պահպանման համար:

Նա մէջտեղ է դնում իր միւս ընկերների հետ ոչ թէ ժամանակի պահանջներ, այլ կօլլեկտիւ պայմանագրի պահանջը: Եւ Բազուի պրոլետարիատը զնում է նոր ուղիով: Այնքան ուժեղ է լինում այդ շարժումը, որ սոցիալ-հայրենասիրական խորհուրդը, և այդ խորհրդի ինտելլիգենտ ղեկավարները կորցնում են գլուխը և կուրորէն հպատակւում են նոր կազմակերպութեան՝ գործադուլային կօմիտէի որոշումներին և հրամաններին:

Եւ անա հէնց այդ օրերից էլ սկսւում է Բազուայ խորհրդի աստիճանական տարրալուծումը և քայքայումը:

Այլևս ակներև էր, որ այդ խորհուրդը չի կարող արտալատել բանւորների պահանջները, որ այդ խորհուրդը կտրւել է մասսաներից և յենւում է բացառապէս հակայեղափոխական քաղքենիութեան բարձր տարրերի վրայ:

Սկսւում է նոր պայքար բանւորների կողմից: Եւ այս անգամ արդէն այդ պայքարն ուղղւում է ոչ միայն կապիտալիստների դէմ, այլ նաև կապիտալիստներին պաշտպանող ժամանակաւոր կառավարութեան և այդ կառավարութեանը հետեւող Բազուայ բանւորական պատգամաւորների խորհրդի դէմ: Սոցիալ հայրենասիրական կուսակցութիւնները զգում էին, որ նոր ընտրութիւնները կարող են աննպաստ անցնել: Այդ պատճառով նրանք աշխատում են ամեն կերպ անխախտ պահել հին խորհրդի կազմը:

Ինչ էր մնում անել մեծամասնականներին այդպիսի պայմաններում: Կամ անհրաժեշտ էր անմիջապէս, խսկոյն և եթ յայտարարել քաղաքացիական պատերազմը կամ էլ որևէ այլ կերպ տապալել սոցիալ-հայրենասիրական խորհրդի ղեկատարումը:

Քաղաքացիական պատերազմը այդ օրերին չէր կարող Բազուում յաջողորթիւն ունենալ, քանի որ ոչ միայն պրոլետարիատի որոշ տարրերը, այլև Բազուում գործող բոլոր կազմակերպութիւններն և հոսանքները կարող էին միանալ և ընկնել ամբողջ թափով մեծամասնականների վրայ: Բազուումն էին գործում այդ ժամանակ նաև կովկասեան սոցիալ-հայրենասէրներին և հակայեղափոխականներին հետևող զօրամասերը:

Չափազանց ակնյայտնի էր այդպիսի պարագաներում, որ Բազուի քաղաքացիական պատերազմը ոչ միայն անյաշող էլք իտի ունենար, այլև պիտի ստանար իր զարգացման պրոցէսում ազգայնական սուր անտագօնիզմի բնաւորութիւն...

Եւ Ալեօշա Ջապարիձէի քաղաքական տակտը կայանում

էր նրանում, որ նա ըմբռնելով տեղական պայմանները և հասկանալով դրութեան փափկութիւնը ամեն կերպ կուռնէր շուտափոյթ որոշումների դէմ և ձգտում էր բացառապէս պրոլետարիատի շարժման վրայ լինել... Եւ անհ հէնց այդ նպատակով էլ գործադուլային կոմիտէի փոխարէն սոցիալ-հայրենասիրական խորհրդին հակադրւում է նոր մի մարմին՝ գործարանային կոմիտէների կոնֆերենցիան:

Այդ կոմիտէների կազմակերպողը եղել է Ալեօշա Չապարիձէն:

Իւրաքանչիւր մի գործարան ընտրում էր կոմիտէների ներկայացուցիչներին, որոնց բանուորութիւնը իրաւունք ունէր ամեն բոլորէ յետ կանչել: Շնորհիւ դրան այդ կոմիտէները կապւած էին ամենասերտ կերպով պրոլետարիատի հետ, որովհետեւ ամեն մի բանւոր գիտէր, որ նա կարող է ոչ միայն քննադատել իր պատգամաւորի գործունէութիւնը, այլև այդ պատգամաւորի փոխարէն ուղարկել մի նոր պատգամաւոր:

Բոլոր այդ կոմիտէները մերթ ընդ մերթ հասարւում էին և քննում էին այն բոլոր խնդիրները, որոնք վերաբերւում էին պրոլետարիատին: Կոնֆերենցիայում քննւում էին ոչ միայն աւորեայ տնտեսական խնդիրներ, այլև յաճախ աւելի ընդհանուր պետութեան քաղաքականութեան հետ կապւած խնդիրներ:

Եւ անհ Ալեօշա Չապարիձէի շանքերի շնորհիւ մեծամասնականները հետզհետէ գերակշռող դիրք են զբաւում բանուորական-գործարանային կոմիտէների կոնֆերենցիայում:

Այդ կոնֆերենցիան աւելի մեծ ազդեցութիւն և աւտօրիտետ ունէր, որովհետեւ բոլոր բանւորները դիտէին, որ կոնֆերենցիային մասնակցում են ամենատիպի կերպով Բազւայ ընդհանուր բանւորական գործադուլի ղեկավարները՝ մեծամասնականները:

Պրոլետարիատին յայտնի էր և այն, որ այդ մեծամասնականները անբաւական են կապիտալիստներին պաշտպանող ժամակաւոր կառավարութիւնից, որ մեծամասնականները կա-

մենում են անմիջապէս իրականացնել լեգալիտութեան բոլոր լողուններն և պահանջները...

Այդ պատճառով Բազւայ պրոլետարիատը, իհարկէ, աւելի հաւատ էր ընծայում իր այն բանւոր պատգամաւորներին, որոնք գործում էին կոնֆերենցիայում:

Իսկ «Բանւորական Խորհրդում» այդ ժամանակ բազմած էին լեգալիտութեան առաջին օրերին ընտրւած շատախօս ինտելիգենտներն և բուրժուականացած շաղկիւրանները: Պէտք է մոռանալ, որ այդ շրջանում Բազւայ խորհուրդը կոչւում էր ոչ թէ «Բանւորական և Զինւորական» պատգամաւորների խորհուրդ—այլ Բանւորական և Ռազմական Պատգամաւորների Խորհուրդ» (Совет Рабочих и Военных Депутатов): Հեռուաբար Բազւայ խորհրդում կարող էին գործել ոչ միայն բանւորներն և զինւորները, այլ նաև օֆիցերական տարրերը: Եւ Բազւայ խորհրդում քիչ էին այդպիսի գործիչներ: Երիտասարդ օֆիցերների համար «խորհրդային աշխատանքը» մի միջոց էր, որի օգնութեամբ նրանք կարողանում էին ոչ միայն ամրապնդել իրենց դիրքերը զօրքերի մէջ, այլև օգնել իրենց կապիտալիստ և բուրժուա այն հայրերին, որոնք այնքան վնասներ էին կրում շնորհիւ լեգալիտութեան:

Սակայն այդ բոլորը այնքան պարզ և ակնյայտնի էր, որ նկատելի էր բոլորի համար:

Եւ իհարկէ շնորհիւ հէնց այդպիսի կացութեան Բազւայ խորհրդի ավտօրիտետը չափազանց թույլ էր:

Բազւայ պրոլետարիատը կապւած էր ինչպէս շեշտեցինք աւելի ուժեղ կերպով իր «Գործադուլային կոմիտէների այն խորհրդաժողովի» հետ, որի գլխին կանդնած էր միշտ տոկուն և եռանդուն Չապարիձէն: Եւ հէնց այդ կոնֆերենցիան էլ տապալում է Բազւում սոցիալ-հայրենասերների իշխանութիւնը:

Մեծամասնականների առաջարկով գումարւում է սկզբում ընդհանուր մի համաժողով՝ որին մասնակցում են թէ՛ խորհրդի և թէ՛ կոնֆերանսի անդամները: Այդ համաժողովներում

վնասկան դերը կատարում էին մեծամասնականները: Այդպիսի համաժողովները յանախ ընդունում են մեծամասնական ուղղիւցիւններ: Եւ հէնց այդպիսի համաժողովներն էլ պատրաստում են հող նոր, իսկական բանւորական խորհրդի գործունէութեան համար:

Գործարանային կօմիտէներէի և բանւորական խորհրդի միացեալ այդ նիստերից մէկում շեշտւում է խորհրդի անընդունակութիւնը և առաջարկւում է տապալած համարել հին կազմակերպութիւնը և առժամանակ մինչև նոր խորհրդի կազմակերպումը նախկին բանւորական խորհրդի բոլոր վարչական-քաղաքական ֆունկցիաները շանձնել կօնֆերանսին:

Դա լինում է մեծամասնականների առաջին յաղթանակը: Այդ առաջին յաղթանակին հետևում է երկրորդը:

Կատարւում են նոր ընտրութիւններ, որոնք պարզում են որ Բաղւի պրոլետարիատի մեծամասնութիւնը պաշտպանում է հոկտեմբերեան յեղափոխութեան լոզունգները:

Նոր խորհրդի մէջ ևս ընտրւում են մենշևիկներ, էսէրներ, դաշնակցականներ և մուսաֆաթականներ: Սակայն դրանք բոլորը միասին լինում են միշտ աննշան և թույլ որովհետև գործում են միշտ մեկուսացած և առանձնացած:

IV.

Այլ գրութիւն էր տիրում Անդրկովկասի մնացեալ վայրերում:

Փետրւարեան յեղափոխութիւնից յետոյ Անդրկովկասի վարչական գլխաւոր կենտրոնը—Տփլիսը դառնում է նացիօնալիստական բոլոր հոսանքների կենտրոնավայրը:

Կովկասեան ժողովուրդներին թւում էր, որ նոր յեղափոխութեան հրատապ և ամենաառաջնակարգ խնդիրներից մէկը պիտի լինի Կովկասեան ազգութիւնների ազատամիան: Սակայն այդպէս մտածելով Կովկասեան նացիօնալիստները չէին համարձակւում բացօթոշ կերպով երևան հանել իրենց իսկա-

կան ռեպրատիստական տենչերը: Յեղափոխութեան առաջին օրերին Կովկասեան նացիօնալիստները՝ մուսաֆաթականները, դաշնակցականները և մենշևիկները նոյնիսկ աշխատում էին ամեն կերպ համոզել, որ իրենք ընդհանուր «դէմօկրատական» Ռուսաստանի պաշտպաններն են, որ նրանք բոլորը կամենում են միմիայն տեղական պայմանների համեմատ ազատութիւն գեմտալօններ ստեղծել:

Վրացական մենշևիկներ մօտաւորապէս փետրւարի վերջին, մարտի կէսին նորից ասպարէզի վրայ էր դրել Կովկասեան զեմստօլի խնդիրը: Վրացական մենշևիկները տաղանդաւոր թէօրեաիկը Ն. Ժօրդանեան մէջ տեղ բերելով իր հին ծրագիրը առաջարկում էր կազմակերպել երեք գլխաւոր զեմստօլներ: Այդ զեմստօլներից իւրաքանչիւրը պիտի ունենար իր տերրիտօրիայի սահմաններում կօմպակտ ազգային ամբողջութիւն:

Ժօրդանիայի առաջարկի համաձայն Անդրկովկասում պիտի կազմակերպւէին վրացական, հայկական և թիւրքական զեմստօլներ: Եւ ապա այդ բոլոր զեմստօլները պիտի համախմբւէին մի ընդհանուր համակովկասեան զեմստօլի շուրջը:

Վրացական սոցիալ-դէմօկրատիայի նահապետը համոզւած էր, որ իր նախագծի կիրառումը կարող է վերջ տալ ազգայնական կռիւներին, կարող է ստեղծել Կովկասեան ժողովուրդների համերաշխ մի միութիւն:

Նայ նացիօնալիստների համար Ժօրդանիայի ծրագիրը լաւագոյն մի առիթ էր: Ամենից առաջ ողջունում են մենշևիկներին դաշնակցականները, որոնք իսկոյն և եթ առաջարկում են նկարել նախ և առաջ նոր Կովկասի վարչական քարտէզն և ապա միայն կազմակերպել երեք կանտօններ: Այդ քարտէզը պատրաստում են հէնց իրենք դաշնակցականները: Քարտէզի վրայ սահմանադրւում է ապագայ հայկական, վրացական և թիւրքական զեմստօլների տերրիտօրիան:

Եւ անհ հէնց այդ քարտէզի առթիւ սկսւում է առա-

չին, ամենաուժեղ և խոշոր պայքարը հայ և թուրք նացիոնալիստների միջև:

Մարքսիստների համար պինդ էր, որ զեմստվոների խնդիրը Կովկասեան նացիոնալիստներից իւրաքանչիւրի համար ռազմական մի նոր զէնք է:

Վրացական նացիոնալիստները համոզւած էին, որ առանձնացած և ազգային «զեմստվոի» օրնութեամբ նրանք կարող են արագաբար համախմբել վրացական հասարակութեան տարբեր տարրերը...

Միևնոյն էին ցանկանում անել և հայ նացիոնալիստները:

Իսկ թուրք նացիոնալիստները պատրաստ էին պաշտպանել միևնոյն առաջարկն այն պայմանով, եթէ նրանց զեմստվոի սահմաններն ընդգծւէին աւելի լայն...

Մարքսիստների համար պարզ էր, որ Կովկասեան նացիոնալիստները ավտօնոմ ազգային զեմստվոներից յետոյ պիտի առաջադրեն սկզբում ավտօնոմ, իսկ յետագայում «անկախ» ազգային հանրապետութիւնների առաջարկը:

Եւ այդպէս էլ լինում է:

Միևնոյն Ժորդանեան վրացական մենշևիզմի այդ ամենախելօք իդէօլոգը դառնում է «ազգային» հանրապետութիւնների իդէօլոգը—իսկ նրանից յետոյ Կովկասեան բոլոր նացիոնալիստները շտապում են կիրառել Ժորդանիայի բոլոր առաջարկները...

Եւ այդ բոլորը շատ օրոշ կատարւում է Անգրիովկասի ժայրաքաղաքում, ուր խմբւած են լինում Կովկասեան երեք գլխաւոր նացիոնալիստական կուսակցութիւնների ղեկավար մարմինները:

Միմիայն Բագուն, արդիւնաբերական և պրոլետարական Բագուն է առանձնանում Տփլիսից:

Բագունը պրոլետարական շարժման ազգեցութեան ներքոյ նոյնիսկ նացիոնալիստական կուսակցութիւնները չեն համարձակւում պաշտպանել իրենց Տփլիսի ղեկավարներին:

Տփլիսում մենշևիկները պաշտպանում էին զերման իմպերիալիստներին, իսկ Բագւի մենշևիկները պնդում էին, որ նրանք զէմ են թէ ազգային հանրապետութիւնների և թէ օտարերկրեայ իմպերիալիստների:

Տփլիսի գաշնակցականները, մուսաֆաթականների և մենշևիկների հետ միացած ամրապնդում էին «ազգային հանրապետութիւններին» Ֆունգամէնար, իսկ Բագուն՝ միևնոյն գաշնակցականները յայտարարում էին, որ իրենք խորհրդային իշխանութեան կողմնակիցներ են...

Այդպէս էին նաև մուսաֆաթականները:

Սակայն իրապէս իւրաքանչիւրը այդ հոսանքներից պարտատ էր քանդել Խորհրդային Իշխանութիւնը:

Եւ այդպէս էլ վարւում են ամենից առաջ մուսաֆաթականները:

Բագւի քաղաքացիական պատերազմը սկսում են ոչ թէ մեծամասնականները, այլ մուսաֆաթականները:

Բագւայ մեծամասնականների կազմակերպութիւնը գործադրում էր բոլոր շանքերը յետաձգելու քաղաքացիական պատերազմը: Եւ նա այդ անում էր նկատի առնելով տեղական ուրոյն պայմանները:

Ա. Ջապարիձէն մէկն էր նրանցից, որոնք միշտ շեշտում էին, որ Բագւի միջավայրում քաղաքացիական պատերազմի յայտարարութիւնը կարող է ստեղծել ազգային ամենասուր բնդհարումներ և բաղխումներ հէնց Բագուն: Վարելով հետեոյական կոմմունիստական պրօպագանդ Ջապարիձէն («չափաւոր» էր այն չափով, որչափ նա կամենում էր խափանել ազգային սուր բնդհարումներն և արիւնհեղութիւնները: Եւ Բագւի մեծամասնականները կազմակերպութիւնը չնայած նրան, որ յանախ բնադատում էր Ջապարիձէի զգուշ քաղաքականութիւնը՝ կեանքում և իրական գործունէութեան մէջ զնում էր միևնոյն «չափաւոր» ուղիով...

Սակայն Բագունը ևս հակառակ բոլոր այն շանքերին, որ

գործադրուած են մեծամասնականների կողմից բռնկուած է քաղաքացիական պատերազմը:

Այդ պատերազմը սկսուած են այստեղ մուսաֆաթականները՝ թիւրք կապիտալիստների և պամէշէիկների իդէոլոգները: Իրանք պատրաստուած են որոշ զորազուեղ քաղաքուած և շրջակայ գիւղերուած և ապա յարձակուած են Բազուայ խորհրդի կտրմիք գորաբանակի վրայ...

Բազուայ խորհրդի պաշտօնական օրգանք հետեեալ կերպ է բնորոշել քաղաքացիական պատերազմի բնույթը՝ «Բազուան ես բաժանեց ուսուական այլ քաղաքների վիճակը, երեք օր շարունակ նա դարձաւ ասպարէզ քաղաքացիական կուռի, երեք օր շարունակ մեր քաղաքուած որոտուած էին թնդանօթները, ճարճատուած հրացանները և մարդկային թանկազին աբիւնը հոսուած էր փողոցներով: Ինչպէս սամեն տեղ, նոյնպէս և մեզ մօտ նախաշարձակ կողմը ռէակցիան էր, այս անգամ գլխաւորուած Մուսաֆաթ բէգական կուսակցութեամբ: Բազուի խորհուրդը ամեն հնարաւոր զիջուածն արաւ այդ կուսակցութեան՝ չկամենալով ենթարկել Բազուան քաղաքացիական կուռի արհաւիրքներին, որովհետեւ այդ կուռիւր մեզ մօտ, ազգայնական յարաբերութիւնների շիկացած մթնոլորտուած, հեշտութեամբ կարող էր փոխուել ազգային բնդհարուածների, որ չեա կը մղէր Կովկասի խաղաղ զարգացուածը աասնեակ տարիներով»*):

* Տես՝ «Քաղաքացիական կռիւլ Բազուան՝ յողածը (գեո. Վանուր, Ձինուար և Նաւաստի պաղաճաւորների խորհրդի Տեղեկատուի» № 3-ի մէջ 1918 թ. հինգաբթի 18 ապրիլի): Միւնտոյն յօղաճուած բնդհանուր կերպով շեշտուած են նաև Խորհրդային Իշխանութեան ձօղաղայ նպատակները՝ «Մենք չպէտք է մոտանանք, որ աէակցիան մեզ մօտ, Կովկասուած, յենուած է աշխատաւոր մասսաների տղիաութեան վրայ, օղտագործուած է այն յանուան իր գասակարգային շահերի և յաջողուած է իր նեղ, դասային շահերի համար մղուող կուռի յաճախ տալ աղղային, գաւանական բնույթ և ալապիտով գնել ժողովօղական մասսաները բնաջնջուածի ճանապարհի վրայ: Բազուի խորհուրդը պէտք է աշխատէ իւրել աէակցիայից այն կուռանք, որին յենած նա կատարուած է իր պօղալի գործը և գասակարգային գիտակցութեան բե-

Բազուայ խորհրդի համար մնուած էր միայն մի ելք: Կամ նա պիտի անձնատուր լինէր: Այդ պարագայուած պիտի անհրաժեշտաբար շախախուէր չեղափոխութիւնը Անդրկովկասուած: Իսկ Ռուսաստանը պիտի զրկուէր այն Բազուից, որը իր նաւթաղբիւրներով կարող էր օժանդակել ամբողջ արգիւնաբերութեանը: Երկրող էլքը—պայքարն էր: Մակայն ակներև էր, որ այդ պայքարը յաջողութեամբ կարող է պաակուել միմիայն հայ զորամասերի աջակցութեամբ: Ուրիշ էլք չկար: Բազուած թուրք զօրախմբերը մոտուած էին վայրի դիվիզիայի մէջ և պաշտպանուած էին բէգական օրիենտացիայ, իսկ ուսուական զօրամասերը չափազանց նուաղ էին և աննշան:

Ա. Չապարիձէն մէկն էր նրանցից, որոնք գիտակցուած էին զրութեան նրբութիւնը: Եւ նա, որպէս հետեւօղական մեծամասնական բոլոր հանդամանքները կշռաղատելուց չետոյ զալիս է այն համոզման, որ քաղաքացիական կուռի պրոցէսուած անհրաժեշտ է օղտագործել թէ ժովային նաւաստիների և թէ՛ հայ զինուորական մասերի աջակցութիւնը:

Եւ այն ժողովօղական մասսաները, նեղիայ դեպրուած գիւղացիութիւնը, որոնք գնուած են ամեն աղղի և գոյնի աէակցիանների յետեից և ալապիտով իւրել աէակցիայից նրա յենարանը և դարձնել այն յառաջադիմութեան սոցիալիստական վերաշինութեան հիմք: Բազուի խորհուրդը պէտք է ձգտէ կաղմակերպել գաւառներուած գիւղացիական խորհուրդներ գիւղացիութեան ամենաշքաւօր խուերից, համախմբել գիւղացիութիւնը՝ առանց աղղի խորութեան, այդ խորհուրդների շուրջը՝ գնել նրանց կուռի ճանապարհի վրայ բնդղէմ իրենց շահաղործող բէգերի և իշխանների և ալապիտով պատրաստել այն պայմանները, որոնք կը կատեննեալ աղղաղուած բնդհարուածների հնարաւորութիւնը Խորհրդային Իշխանութեան հետ: Այս տեսակետից յաակապէս թիւրք գիտակից գեմոկրատիայի վրայ մեծ պարտականութիւն կայ ձանրացած: Ընդհիւ պատմական հանդամանքների դժբախտ գասաւորման թիւրք գիւղացիութիւնը չուանի ամենաթոյլ գիտակցութիւնն անգամ իր ուրոյն գասակարգային շահերի և հլու կամակատարն է հանդիսանուած բէգական աէակցիայի, որ ձգտուած է Կովկասը ճաճկաստանի երկրամաս գարձնելով հաստատել ալապիտով միջնադարեան կաղղեր և գիւղացիների շահաղործուած ուժեղացնել: Այտք է թուրք գիւղացիութիւնը—այդ առաբիւնի, բայց գեո ևս խուար ժողովուրդը հասկանայ, որ իր փոկութիւնը խորհուրդների իշխանութեան ուժեղացման մէջ է և այն օղը, երս նա իր հոճ գանդաճներով կըմբանէ այդ ճշմարտութիւնը, երես կը գաղնէ բէգերից ու աղղարներից, այդ օղը Կովկասեան ժողովուրդների համար կը ձաղէ նոր կեանքի աղղալուրը և Կովկասի խաղաղ զարգացման աղղաղան աղղաղուած կարելի է համարել:

Ս. Չապարիձէն եղել է փեարաբան օրերին Բազայ յեզափոխական կօմիտէի ամենաեռանդուն և ակտիւ անդամներից մէկը: Որպէս Բանուորական և Զինուորական պատգամաւորների խորհրդի նախագահ Չապարիձէն կանգնած է եղել միշտ ամենաառաջին դիրքերում: Եւ դա յայանի էր Բազաի պրոլետարիատի բոլոր թշնամիներին:

Քաղաքացիական պատերազմից լետոյ մենշևիկները փորձում էին պրոֆօկաւտորական որոշ միջոցներով գեղորգանիզացիա մտցնել բանուորական շարքերում: Մենշևիկների լիգերներից մէկը, Այօլլօն աշխատում էր ամեն կերպ ապացուցել, որ Բազայ քաղաքացիական պատերազմը եղել է լոկ ազգային մի պատերազմ: Այն հանգամանքը, որ Կովկասեան յեզափոխութեան գլխին կանգնած էր Ս. Շահումեանը շահագործւում էր պրոլետարիատի բոլոր հակառակորդների կողմից: Եւ ահա բոլոր այդ պարագաներում մենշևիկների դէմ է ելել Ս. Չապարիձէն ու միշտ ամենաորոշ տոնով շեշտել է, որ նա միանգամայն հիշա և ուղիղ է համարում պրոլետարական-մեծամասնական գիծը, որ նա դատապարտելի և դաւաճանական է համարում մենշևիկների գործելակերպը:

Թիֆլիսում նստած մենշևիկները բնդհակառակ, խորապէս հաւատացած էին, որ «մեզմ» և «վրացի» Չապարիձէն չի կարող երբէք «արդարացնել» Բազայ մեծամասնականներին: Այնքան խոր էր այդ հաւատը մենշևիկական շրջաններում, որ նրանցից մի քանիսը փորձում էին նոյնիսկ «բաժանել» և «առանձնացնել» Չապարիձէին Ստ. Շահումեանից: Սակայն ամեն անգամ Չապարիձէն ստոր շուր է թափել այդ բոլոր պրօֆօկաւտորների վրայ:

Հետաքրքրական է այդ կողմից մի բնորոշ միջադէպ, որ տեղի է ունեցել յունիսի վերջերին: Յունիսի 20—25-ին Թիֆլիսից Չապարիձէի վրայ հեռագիր է ուղղւել Սյդ հեռագրով Ռամիշվիլին առաջարկել է Չապարիձէին «ադատել» վրացիներին և հողալ Բազում ապրող վրացիների մասին:

Սյդ հեռագրի մէջ Թիֆլիսի մենշևիկները կանգնելով Չապարիձէի վրացական ծագումի վրայ շեշտել են, որ նրանք բարեացակամ են տրամադրւած առանձնապէս Չապարիձէի նկատմամբ: Եւ ահա Չապարիձէն այդ պրօֆօկաւտորական հեռագրին ուղղել է հետևեալ պատասխանը՝

«Վրաստանի Հանրապետութեան խորհրդի նախագահին՝ Չխէիձէին:

Ձեր տեղեկութիւնները վրացիների «ծանր դրութեան» մասին այնքան են ստույգ, որքան ուրիշ տեղեկութիւնները Բազաի ու Ռուսական Խորհրդային Հանրապետութեան մասին, որոնցով ամեն օր վրաց դէմօկրատիային թիւրիմացութեան մէջ էք զցում:

Իմացած եղէք, որ վրացիները ինչպէս Բազաի խորհրդի, այնպէս էլ ամբողջ Ռուսական Խորհրդային Հանրապետութեան տերրիտորիայի վրայ ազատ և բոլոր իրաւունքներով օգտւող քաղաքացիներ են, և ոչ թէ վրացական դէմօկրատիկ հանրապետութեան պէս, սր հէնց ձեր և ձեզ պէսների կողմից դրւած է դերմանօ-տանկական իմպերիալիստների ձեռքը:

Յիշեցնում ենք ձեզ, իսկապէս այն վրացիների ծանր կացութեան մասին, որոնք ձեր իսկ կարգադրութեամբ տառապում են բանտերում միայն նրա համար, որ համաձայն չեն ձեր քաղաքականութեան հետ:

Ես և ուրիշ վրացիներ, որ բանւոր դասակարգին չենք դաւաճանել, մեծ ասելութեամբ երես ենք թերում ձեր ինքնակոչ խնամքից:

Բազաի Խորհրդի նախագահ՝ Չապարիձէ:

Պատմական այդ դոկումենտը տպւել է Կովկասեան զրեթէ բոլոր թերթերում: Չապարիձէի պատասխանը եղել է գորաւոր մի ապտակ՝ ուղղւած բոլոր մենշևիկների դէմ:

* * *

Բազայ Խորհրդային նոր կառավարութեան մէջ Չապարիձէն եղել է ակտիւ անդամներից մէկը: Շահումեանը և Չա-

պարիձէն փաստօրէն եղել են խորհրդի հիմնական սիւները:
 Չապարիձէն սկզբում ընտրւել է, որպէս ներքին գործերի ժողովրդական կոմիտսար, իսկ չեւաղաչում՝ օգոստոսին նա իր վրայ է վերցրել նաև պարենաւորման կազմակերպումը:
 Որպէս ներքին գործերի կոմիտսար Չապարիձէն կատարել է ամենամեծ աշխատանք: Նա իր վրայ է վերցրել նաև և առաջ, տեղական խորհուրդների կազմակերպման գործը: Բազւայ մեծամասնական կազմակերպութեան անդամ Սզիզբէկովի հետ միասին նա շրջել է բոլոր գիւղերում, Բազւայ դաւառի և Շամախու շրջանի աւաններում և այդտեղ կազմակերպել է գիւղացիական խորհուրդներ: Կարելի է առանց վարանումների պնդել, որ այդ ուղղութեամբ Չապարիձէն կատարել է աւելի մեծ աշխատանք, քան Բազւայ մնացեալ գործիչները: Ոչ մի խոչնդոտ և ոչ մի հանգամանք նրան չի յուսահատեցրել: Նա մտել է նոյնիսկ այն ռայօնները և շրջանները՝ ուր միշտ ուժեղ է եղել նացիօնալիզմի ազդեցութիւնը: Անվհատ և անյուշահատ սրտով նա հետևողական պայքար է մղել հակայնգափոխութեան դէմ:

Եւ շնորհիւ դրան Բազւայ ռայօնի և գաւառի թուրք գիւղացիութեան շրջաններում Չապարիձէն եղել է ամենահեղինակաւոր մարդը: Իրանով պիտի բացատրել այն, որ ոչ ոք մեծամասնականների հակառակորդներից չէր համարձակուում դուրս գալ Չապարիձէի դէմ, ոչ ոք չէր վստահանում քննադատել Չապարիձէին:

Կարճ ժամանակէլ ընթացքում, աննպաստ պայմաններում՝ Չապարիձէին յաջողւել է այնուամենայնիւ կազմակերպել թուրք գիւղացիական խորհուրդներ ոչ միայն Բազւայ ռայօնում, այլ նաև Շամախու և Լէնքորանի շրջաններում: Եւ այդպիսով ներքին գործերի կոմիտսարիատը դառել է իրապէս գիւղացիական մասսաների հետ ամենասերտ կերպով կապւած ժողովրդական մի հիմնարկութիւն*):

*) Թուրք գիւղացիական շարժման վրայ եւ կանգնել եւ «հազի Մամէդ և Ազադեկով» որոշում մէջ:

Թուրք գիւղացիները գիտէին, որ նոր կոմիտսարիատը կտրականապէս տարբեր լուծ է հին, միապետական պոլիցիպից և ժամանակաւոր կառավարութեան կողմից հաստատուած ազմիտսարացիացի: Այդ պատճառով նրանք իրենք էին պաշտպանում Չապարիձէի բոլոր որոշումներն և կարգադրութիւնները:

* * *

Ինչպէ՞ս բացատրել Չապարիձէի այդ արտասովոր հեղինակութիւնը: Այդ հարցին պատասխանելու համար պէտք է նկատի առնել մի շարք հանգամանքներ:

Չապարիձէն գիտնական չէր: Նա հրապարակախօս չէր: Նա գրեթէ չի գրաւել դրական աշխատանքով: Չնայած դրան նա Բազւայ ռայօնում եղել է նոյնքան հեղինակաւոր, որքան և Շահումեանը: Իսկ Բազւայ գիւղացիական շրջաններում նրա անունը եղել է միակ սիրելի անունը:

Անշուշտ մեծազոյն չափով Չապարիձէի հեղինակութիւնը կապւած է նրա անցեալի հետ:

Մեր դրքովի սկզբում մենք արդէն շեշտեցինք, որ Բազւայ նաւթարդիւնարեքական ռայօնում Չապարիձէն եղել է ամենամեծ պրօֆեսսիօնալ միութեան կազմակերպողը: Լինելով այդ միութեան քարտուղար Չապարիձէն գործ է ունեցել նաւթարդիւնարեքական պրօլետարիատի ամենալայն տարրերի հետ: Նրան գիտէին և ճանաչում էին բոլորը՝ հայ, թուրք, լէզլի, ռուս և վրացի բանւորները: Նրան ճանաչում էին և շրջակայ գիւղերում, որովհետև բոլորին յայտնի էր, որ Չապարիձէն Բազւայ պրօլետարիատի չեղափոխական պարագլուխն է: Միւս կողմից բոլորին յայտնի էր նաև այն, որ իր գաղափարների համար «ընկեր Սլիօշան» կտրւել է քնտանիքից և բոլոր մօտիկներից ու երկար տարիների ընթացքում հեռու քարտուղարներում ծանր և տաժանակիր օրեր է ապրել: Չապարիձէն «եկ որ» և «պրօֆեսսիօնալ» չեղափոխական

էր: Նա չեղափոխական և զեմոկրատ էր իր տեմպերամենտով: Նրա բանաւ որ խօսքը այդ պատճառով ահագին արդեցութիւն էր թողնուի: Նրա «հռետորութիւնը» բնածին մի ոյժ էր—որը Ջապարիձէի շուրջն է խմբում բոլոր պրոլետարներին, բոլոր խիզախ, անկաշառ և երիտասարդ մտքախնկերին...

Յ Ա Ի Ե Լ Ի Ա Ծ

Այստեղ բնրում ենք առանց փոփոխութիւնների այն ղոկումները, որի խմբագրութեան մէջ մասնակցել է Ալեօշա Ջապարիձէն Ս. Շահումեանի հետ միասին:

ԲԱԳԻԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՄԻՍՍԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բագւի Բ. Զ. և Ն. պատգամաւորների Խորհուրդը իր ապրիլ ամսի 25-ին ունեցած նիստում, տեղական իշխանութիւն կազմեց—Բագւի Ժողովրդական Կոմիսսարների Խորհուրդ: Տեղական այսպիսի իշխանութեան ստեղծուծը, ամենևին չի նշանակում բաժանել Համառուսական Խորհրդային Հանրապետութիւնից, ինչպէս դա կարող է թւալ այն մարդկանց, որոնք ապրել են ճորտատիրական միանեժան-կենտրոնացման հասարակարգով և կամ ամենալու զէպրում կրթւած են եղել բուրժուական պարլամենտարիզմի իրաւական հասկացողութիւններով:

Բագւի Ժողովրդական Կոմիսսարների Խորհուրդը, պէտք է սերտ կապերով շարկապուծ լինի Համառուսական Կենտրոնական Իշխանութեան հետ, և տեղական պայմանների հետ լարմարեւրով, նա պէտք է կեանքի մէջ մտցնէ Ռուսաստանի Բանուորա-Գիւղացիական կառավարութեան — Ժողովրդական Կոմիսսարների Բարձրագոյն Խորհուրդի բոլոր ղեկբեաները և կարգադրութիւնները: Խորհուրդների Հանրապետութեան մէջ, բանուորական և գիւղացիական կոմունիստների Հանրապետութեան մէջ, որի հիմքը դրեց հոկտեմբերեան չեզափոխութեամբ, Բագւի Խորհուրդը շարունակում է թալ միաս-

նականի, մեծի և ամբողջի անքակտելի մասը: Բազւի Ժողովրդական Կոմիսսարների Խորհուրդի հիմնական խնդիրներէց մէկը լինելու է, հնարաւորին չափ ամուր և սերտ կապ ստեղծելու Կենտրոնական Իշխանութեան հետ և հնարաւորին չափ սերտ միութիւն ստեղծելու Բազւի բանւորների և նահանգի չքաւոր գիւղացիութեան, ու համայն Ռուսաստանի բանւորների և գիւղացիների միջև:

Բազւի Ժողովրդական Կոմիսսարների Խորհուրդը չի հանդիսանում բուրժուական խօսքի իմաստով տեղական գործադիր իշխանութիւն, — Բազւի պրօլետարիատի բարձրագոյն օրգանի վերաբերմամբ, — Պատգամաւորների Խորհուրդին: Նա իրեն չի իւրացնում ամբողջ գործադիր-կատարողական իշխանութիւնը: Բազւի Բանւորական, Զինւորական և Նաւաստիների Պատգամաւորների Խորհուրդը և նրա Գործադիր Կոմիտէն շարունակում են լինել ինչպէս մինչև այժմ, միաժամանակ օրէնսդրական և գործադիր — կատարողական իշխանութիւն: Համաձայն նոր Խորհուրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան սկզբունքներին, օրէնսդրում և կառավարում են հէնց իրենք բանւորները, Խորհուրդում իրենց պատգամաւորների միջոցաւ: Բազւի Ժողովրդական Կոմիսսարների Խորհուրդը, հանդիսանում է, որպէս տեխնիքական օրգան, թեթեւացնելով օրէնսդրութեան և կառավարութեան եղանակի այս խնդիրը: Նա պէտք է կեանքի մէջ մտցնի Խորհուրդի որոշումները, նա պէտք է օրէնսդրի, գեղերեաներ հրատարակի և այլն. բայց ամեն բոպէ պէտք է պատասխանի իր իւրաքանչիւր քայլի համար Բան. Զին. և Նաւ. Պատգամաւորների Խորհուրդի առջև:

Բազւի Խորհուրդը մարտ ամսին տարած լազթութիւնից լետոյ, Բազու քաղաքում և նրա շրջակայքում լիազօր տէր դարձաւ: Նա միաժամանակ հանդիսանում է, միակ կառավարչական օրգանը, որի վրայ պարտականութիւն է բնկնում հոգ տանել ամբողջ նահանգի մասին, նրա միլիոնաւոր գիւ-

ղական աղգարնակչութեամբ: Միւս կողմից, Բազւի Խորհուրդը կանչւած է պայքարելու և արդէն փաստօրէն կուռում է և պատերազմում ամբողջ Սնդրկովկասում և Դաղստանի շրջանում Խորհրդային Իշխանութիւն հաստատելու համար:

Նրա համար, որպէսզի Բազւի Խորհուրդը կարողանայ ի կատար ածել այն բազմաթիւ պարտականութիւնները և հսկայական խնդիրները, որոնք բնկած են նրա վրայ, նա պէտք է ստեղծէր շարժուն ապարատ մի շարք բաժիններով և պատասխանատու առաջնորդներով: Եւ այդպիսի մի ապարատ է հանդիսանում Բազւի Ժողովրդական Կոմիսսարների Խորհուրդը, պատասխանատու գործիչների կողմէ գիւյով:

Բազւի Բան. Զին. և Նաւ. Պատգամաւորական Խորհուրդը, իր համար պարտադիր ճանաչելով Խորհուրդների Համառուտական Համագումարի որոշումները, զործելով միանգամայն համաձայն Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտէի և Ժողովրդական Կոմիսսարների Բարձրագոյն Խորհուրդի հետ, արդէն նկատի ունի մի շարք սոցիալական ձեռնարկութիւններ, որոնք պէտք է կեանքի մէջ մտցուին:

Խորհուրդների Իշխանութիւնը միայն այն ժամանակ կարող է անկեղծ պրօլետարական իշխանութիւն լինել, երբ նա միջոցներ է կողքին կը սահմանափակի բուրժուազիայի անստակոն տիրապետութիւնը, կլաւացնի բանւոր դասի և քաղաքի չքաւոր դասի գրութիւնը: Խորհուրդի արդէն նկատի առած միջոցները բնագիւտը գծերով — նաւթային արդիւնագործութեան, բանկերի, քաղաքի անտեսութեան, ժովային տրանսպօրտի, երկաթուղիների մասին և այլն, մասիկ ապագայում պէտք է կնկնրէտ լուծում ստանան և կեանքում գործադրուեն: Բազւի նահանգի հողերը մինչև օրս գտնուում են խաների և բէգերի ձեռքում: Անհրաժեշտ են կարուկ քայլեր, կալւածատիրական հողերը գիւղացիներին յանձնելու համար: Նահանգում անհրաժեշտ է Գիւղացիական Խորհուրդ-

ներ ստեղծել և միացնել Գաւառային ու Նահանգային Խորհուրդները: Հարկաւոր է հերոսական ջանքեր թափել քաղաքի և նահանգի գարեհատուման կարիքը թեթեւացնելու համար: Պայքարել անհրաժեշտ շահագործման դէմ, որը կամաց-կամաց աստիճանաբար պէտք է տանի մասնաւոր առևտուրի ոչնչացման: Միջոցներ հարկաւոր են անգործութեան դէմ մաքառելու, անհրաժեշտ հասարակական աշխատանքներ ստեղծելու հանապարհով: Հարկաւոր են միջոցներ ձեռք առնել նմանապէս ժողովրդական լուսաւորութեան շրջանում—ամենից առաջ ստեղծելու համար աշխատաւորական, պրոլետարական, միջազգային դպրոց, պարտադիր և ձրի ուսումով, և նոյնպէս դպրոցից դուրս, մասսաների լուսաւորութեան գործը կանոնաւորելու համար: Միջոցներ են հարկաւոր բանւորների և քաղաքի չքաւոր դասի բնակարանային կարիքը բարելաւելու համար, ունեւորների մեծ և յաճախ բոլորովին դատարկ բնակարանները աեղափոխելու ճանապարհով, միջոցներ, որոնք հետզհետէ տանելու են դէպի տների ազգայնացման:

Բազւի Խորհուրդը հնարաւորութիւն ստացաւ վերելում թլած բոլոր հարցերը կեանքում գործադրելու միայն, բանւոր դասի թշնամիների դէմ զինւած կուելու հետեանքով: Բողաքացիական կռիւր ներկայումս էլ շարունակոււմ է: Կարմիր Դւարդիայից և Կարմիր Բանակից եզող մեր ընկերների առաջաւոր գնդերը կուում են Պետրովսկում, Շամախում, հիմնում են Խորհրդային Իշխանութիւն Լենքորանում, Դերբենում, Դուբայում, Սալեանում և ուրիշ սեղերում: Խորհրդային Իշխանութեան վերջնական յաղթանակի համար, այս իշխանութեան ածրող Անդրկովկասում տարածելու համար, և նոյնպէս վերը լիշած միջոցները կեանքում իրականացնելու համար, անհրաժեշտ է յաղթական կերպով շարունակել սկսւած քաղաքացիական կռիւր, իսկ զրա համար, ամենից առաջ հարկաւոր է ունենալ ուժեղ Կարմիր Բանակ: Այս գորքը ստեղծելու աշխատանքները արդէն սկսւած են, հարկաւոր

է, որ պէտքի նա շարունակել ամբողջ թափով լետագայում ևս:

Ահա՛, մեր դէմ կանգնած հարցերը որքան մեծ են և լայնածաւալ: Այս լայն ծրագրները իրականացնելը չի կարող լինել բացառապէս Բազւի Ժողովրդական Կոմիսսարները Խորհուրդի գործը: Միայն Բազւի պրոլետարիատի ախտիւ և կազմակերպւած օգնութիւնը կարող է հնարաւոր դարձնել կեանքի մէջ մտցնելու անհրաժեշտ միջոցները: Մասսաների ստեղծագործական աշխատանքը, որը կանչւած է իշխանութեան և ինքնավարութեան զրուխր, խորհուրդային քաղաքակաւութեան յաղթանակի յաջողութեան և միակ դրաւանան է հանգիստանում: Ժողովրդական Կոմիսսարների Խորհուրդը, կարող է և պէտք է այս աշխատանքի մէջ ինիցիատորը ինքը լինի, բայց առանց բանւորների օժանդակութեան, նա ոչինչ անել չէ կարող: «Ոչ որ մեզ ազատութիւն չի տայ՝ ոչ Աստուած, ոչ Թագաւորն և ոչ Կերօսը», պրոլետարական հիմնի այս խօսքերը պէտք է ընկեր բանւորները շարունակ յիշեն:

Ժողովրդական Կոմիսսարների Խորհուրդից, ամեն մէկիցս պահանջեցէք եռանդուն և անզաղար աշխատանք, ըննադատեցէք մեր իւրաքանչիւր քալլը, դատապարտեցէք, հեռացրէք, փոխէք նրանց, ովքեր իրենց բարձր պաշտօնին արժանի և պէտքական չեն լինի, բայց իշխանութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը մեր վրայ մի՛ ձգէք: Զվերաբերէք մեզ այնպէս, ինչպէս դուք վերաբերւում էիք և պէտք է վերաբերէիք բուրժուական իշխանութիւններին: Ժողովրդական Կոմիսսարների Իշխանութիւնը նոյնպէս, ինչպէս և Գործադիր Կոմիտէի և Պատգամաւորների Խորհուրդի իշխանութիւնը—ձեր սեփական և ընտրովի իշխանութիւնն է: Այս իշխանութեան թերութիւնները ձեր սեփական պակասութիւններն են: Մոռացէք ձեր անձնական, խմբական, Ֆիրմական և ուրիշ շահերը, ձեր բոլոր ջանքերը միացրէք յանուն ընդհանուր գործի, ընդժանուր բանւորական իշխանութեան շուրջը:

Ռուսաստանի բանւոր դասակարգը, հոկտեմբերեան չեղա-
 փոխութիւնից չեաց, ինքն առաջինը կանգնեց իր սեփական
 պրոլետարական իշխանութեան ստեղծադործման ուղղի
 վրայ. բանւորների լայն մասսաները և նրանց ընտրած ներ-
 կայացուցիչները նոր են սկսում սովորել պետութիւն կա-
 ռավարելու գժւար ու բարդ գործը և երկրի տնտեսական
 կեանքի կազմը: Միայնք և անյաշողութիւններ շատ բնական
 են ու անխուսափելի: Միայն հարկւար է ընդհանուր պա-
 տասխանաւութեան գիտակցութիւն և Խորհուրդի շուրջը
 համերաշխ ընդհանուր աշխատանք, լանուս աշխատանքի
 պրոտութեան այն մեծ իրէպների, որը յայտարարել է հոկ-
 տեմբերեան բանւոր-գիւղացիական չեղափոխութիւնը:

Յոստրով բանւորական մասսաների լայն պաշտպանու-
 թեան և նրանց կենդանի, ստեղծադործող ինքնադործու-
 նէութեան վրայ, ժողովրդական կոմիսարների Բազւի Խոր-
 հուրը իր գործին է լանցնում:

Բազւի ժողովրդական կոմիսարների Խորհուրդի նախա-
 զան և արտաքին գործերի կոմիսար՝ Ս. Շահուսեան:

Ներքին գործերի կոմիսար՝ Պ. Զափարիձէ:

Զինւոր-ճովային գործերի կոմիսար՝ Կորգանով:

Արդարագատութեան կոմիսար՝ Ս. Կարինեան
 (Բարրիէլեան):

Ժողովրդական տնտեսութեան գործերի կոմիսար
 Վ. Տրոլետով:

Լուսարութեան կոմիսար՝ Կոլեսնիկով:

Բարոքային տնտեսութեան կոմիսար՝ Նարիմանով:

Ֆինանսների կոմիսար՝ Կիրէև:

Հայկական Գործընկերական Կուսակ հրատարակումները լոյս են տեսնում

1) Պաշտոնաթղթի Կոմիտեի Կուսակցության (Բուլղարիայի) ծրագիր—գինը՝ 2 ր. 50 կ.

2) III Կոմիտեի Կուսակցության—գինը՝ 1 ր.

3) Ն. Լեւին. «Քեղիններ բուժության և պրոլետարական զինվորատիրույթի մասին»—գինը՝ 50 կոպ.

4) Հայաստանի Կոմիտեի Կուսակցության ներկայացուցիչի զեկուցումը III Կոմիտեի Կուսակցության—գինը՝ 60 կոպ.

5) Կոմիտեի Կուսակցության Կոմիտեի Մանիֆեստը ամբողջ աշխարհի պրոլետարիատին—գինը՝ 1 ր.

6) Ն. Լեւին. «Երրորդ Կոմիտեի տեղը պատմության մեջ»—գինը՝ 1 ր.

7) Ն. Լեւին. «Ի՞նչ պետք է լինի մեր կուսակցության անունը»—գինը՝ 50 կ.

8) ՊԵՆՏԱՌԻ. «Փայլանի Բաժանումը»—գինը՝ 1 ր.

9) ՍԵՐՆԱՆՆ. «Իմպերիալիզմ և Արմենիա»—գինը՝ 3 ր.

10) «Կարմիր Աստղ»—գինը՝ 50 կ.

11) Ն. Լեւին. «Բաղարական կուսակցության Ռուսաստանում և պրոլետարիատի վերաբերմունքը»—

12) Վ.Լ.ԷՆԵՄԼՄ ԼԻՌՈՆՆԻՍ. «Մարզերն ու ճանճերը»—գինը՝ 75 կ.:

13) Ն. ԱՆՏՈՆՈՎ. «Կարլոս I, Լիւզովիկ XVI, Նիկոլայ II»—գինը՝ 1 ր.

[Redacted section]

1 ր. 50 կ.

18) Ա. ՎԵՐԻՆՆԱՆ. «Կոմիտեի պրոլետարիատի պատմությունը»—գինը՝ 2 ր.

19) «Կարմիր Աստղ» (երկրորդ հրատարակություն)—գինը՝ 50 կ.

Հայկական Գործերի Կոմիտեի կողմից հրատարակվողները լոյս են տեսնում

1) Ռ. Սոթ. Փեղ. Խորհուրդների Կուսակցության Սահմանադրությունը:

2) Ն. Լեւին. «Նամակ Ամերիկյան բանվորներին»—գինը՝ 1 րուբ.

3) Վ. ՖԻՂԻ. «Պրոլետարական պեղծանք»—գինը՝ 2 ր.

4) ՉԻՉՆԻՆ. «Բրեստի Եռույթ» (Զեկուցում Խորհուրդների 5-րդ Համագումարին)—գինը՝ 1 ր.

5) ՆԵՐՇԱԿ. «Դեպքեր Բազում, Հ. Յ. Կաշնակցությանը և Բազի Խորհրդային Իշխանությանը»—գինը՝ 57 կ.

6) Ն. Լեւին. «Կարլ Մարքս» (Համառոտ կենսագրությունը և մարքսիզմի շարադրությունը)—գինը՝ 1 ր. 50 կ.

7) ՆԵՐՇԱԿ. «Ռուսական Յեղափոխությունը և պրոլետարիատի տակտիկան»—գինը՝ 1 ր.

8) Մ. ՊԵՆՆՈՎՈՎ (Սեյման) «Ասիան և իր զերբ համաշխարհային պատերազմի մեջ»—գինը՝ 3 ր.

II. «Կարլ Լինկոլն» (Լինկոլնի նկարագիր)—գինը՝ 1 ր.

11) «Խորհրդային Կառավարության նոտան Վիլսոնին»—գինը՝ 75 կ.

12) «Միասնակցի աշխատանքային դպրոցի կանոնադրությունը»—գինը՝ 2 ր.

13) Հ. ՅՈՎԱՆՅԱՆ. «Դեպի բաղարական կուսակցություն»—գինը՝ 75 կ.

15) Վ. ՄԱՐԿՍ և Փ. ԻՆՎԵՆՍ. «Կոմիտեի Կուսակցության Մանիֆեստ»—գինը՝ 3 ր.

16) Վ. ԼԵՎԻՆ. «Տեսնական Եւրոպեան և Կոմիտեի»—գինը՝ 50 կ.

17) ՎԵՐՆԻՍՊԻ. «Ի՞նչ բան է Խորհրդային Իշխանությունը և ինչպե՞ս է իր կազմումը»—գինը՝ 2 ր.

18) «Փրանսիական Մեծ Յեղափոխությունը»—գինը՝ 3 ր.

20) Վ. ՆԵՐՇԱԿ. «Սոցիալիստական Խորհրդ. Հանրապետություն»—գինը՝ 1 ր.

21) ՎԵՐՆԻՍՊԻ. «Ռուսական Եր Գուր. գիւղացիները»—գինը՝ 50 կ.

22) Վ. ԱՎՆԻՍՆԱՆ. «Հայ փախստականներին»—(մեծ):

23) Վ. ՏԵՐՆԱՆ. «Ի՞նչ է ասում Լեւինը գիւղացիներին»—գինը՝ 1 ր. 25 կ.

24) ԲԻՍՏՐՆԱՆՍԻ. «Իմպերիալիզմ»—գինը՝ 2 ր.

«Ազգային գրադարան»
Barcode
NL0184333

